

POLITIČNA UČINKOVITOST DIGITALNIH DRŽAVLJANOV: KOMUNICIRANJE V STRUKTURIRANI HIERARHIJI MOČI

Peter SEKLOČA

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Titov trg 4, 6000 Koper
e-mail: peter.sekloca@fhs.upr.si

IZVLEČEK

Članek problematizira politično učinkovitost komuniciranja digitalnih državljanov, kar odpira vprašanje moči kot dejavnika vzpostavljanja realnosti in odnosov v političnem podsistemu družbe. Empirična raziskava s pomočjo triangulacije metode kvantitativne analize besedil spletnih mest političnih organizacij (močnih in šibkih) ter polstrukturiranih intervjujev mladih digitalnih državljanov in producentov spletnih mest postavi moč in učinkovitost participacije državljanov v odnos do posameznih institucij v strukturi političnega sistema. Rezultati raziskave nakazujejo, da predvsem strukturne lastnosti političnega sistema z različno močnimi akterji pogojujejo določene načine in prakse komuniciranja. Pokaže se, da ima strukturacijska teorija na področju (političnega) komuniciranja večjo pojasnjevalno moč kot sistemska teorija.

Ključne besede: digitalno državljanstvo, javnost, moč, vpliv, sistemska teorija, strukturacijska teorija, informacijska in komunikacijska tehnologija, mediji

EFFICACIA POLITICA DEI CITTADINI DIGITALI: COMUNICAZIONE NELLA GERARCHIA STRUTTURALE DEL POTERE

SINTESI

L'articolo problematizza l'efficacia politica della comunicazione dei cittadini digitali, il che solleva la questione del potere come fattore di instaurazione della realtà e dei rapporti nel sottosistema della società. La ricerca empirica con l'aiuto della triangolazione del metodo dell'analisi quantitativa dei testi di siti internet delle organizzazioni politiche (forti e deboli) e delle interviste semi-strutturate dei giovani cittadini digitali e realizzatori dei siti internet, evidenzia il potere e l'efficacia della partecipazione dei cittadini in relazione a singole istituzioni nella struttura del sistema politico. I risultati della ricerca indicano che sono soprattutto le caratteristiche strutturali del sistema politico con attori di vario potere a condizionare i determinati metodi e prassi della comunicazione. Inoltre viene dimostrato che la teoria strutturale nel campo della comunicazione (politica) abbia il maggiore potere esplicativo rispetto alla teoria sistemica.

Parole chiave: cittadinanza digitale, il pubblico, il potere, effetto, teoria sistemica, teoria strutturale, tecnologia informatica e comunicativa, mass media

UVOD

Napovedi, da se bo javnost kot publika s pomočjo interaktivnih orodij informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) končno lahko prepoznala – ta pogoj za nastanek idealne diskurzivne javnosti je predvideval že John Dewey (1999/1927) –, se mnogokrat srečajo s politično neučinkovitostjo javnosti. Primer takšnih napovedi je lahko tehnološki idealizem avtorjev Yochaia Benklerja (2006) in Henryja Jenkinsa (2006), ki sicer pravilno detektirata participatorne prakse uporabe digitalne IKT, vendar so to večinoma prakse udeležbe v promocijski kulturi, ki nikakor nujno ne vključuje odziva centra političnega sistema. Še več, zdi se, da kljub uporabi orodij, ki jih nudi IKT, javna sfera ni nič manj refevdalizirana,¹ kot bi rekel Habermas (1989), ob tem da so publike vedno bolj fragmentirane. Potenciali tehnologije odpirajo probleme tako na teoretski ravni kot na področju detektiranja praks digitalnega državljanstva in vzpostavljanja javne sfere, in če moč definiramo kot medij, ki vzpostavlja in strukturira realnost, se odpre vprašanje razmerja moči državljanov do institucij, ki sestavljajo strukturo političnega sistema, na katerega državljanji poskušajo vplivati. In dalje, kako so participatorne prakse in oblike komuniciranja odvisne od količine moči političnega sistema? Teza je, da neenake odnose moči mnogo bolje kot Habermasova (1984, 1989a) teorija komunikativnega delovanja, razvita iz kombinacije teorije delovanja in sistemske teorije Talcota Parsonsa (1967), pojasni Giddensova (1984) strukturacijska teorija, dopolnjena s prispevki Bagulleya (2003) in Mouzelisa (1989). Politični sistem zaradi neenake moči institucionaliziranih političnih akterjev ter državljanov kot članov javnosti potemtakem ne stremi k ravnovesju, kot predvidevajo sistemske in funkcionalistične teorije, temveč je njegovo stopnjo konfliktnosti, spremenljivosti in ne nazadnje pripravljenosti za odprto javno razpravo mogoče pojasniti glede na pozicije akterjev v hierarhično strukturiranem okolju.

Trdim, da že strukturne lastnosti mediatizirane sfere politike prisiljujejo v določene uporabe IKT in prakse komuniciranja. Moč udejanjanja interesov tako političnih institucij kot javnosti je zato odvisna od konteksta, ki ga akterjem predstavlja struktura (nabor pravil in virov), ki jo obenem sami vzpostavljajo, je pojasnil razmerje med strukturo in delovanjem že Giddens (1984, 25). S tem izstopimo iz polja, ki so ga »velike komunikološke teorije« družbe poskušale zaobjeti na relaciji »sistem–delovanje«. Akterji, v našem primeru državljanji in politične stranke, so pri sistemskih teorijah prepuščeni avtomatizmu sistema, mogoče konflikte pa ureja pravo, če jih že administrativni kompleks države ne zmore. Problem

pri sistemskih teorijah je, kako pojasniti razmerja med akterjem in sistemom ter upoštevati prispevek akterjev k neprestanemu spreminjanju sistema, ne da bi ta postal preveč nespremenljiv in nekonflikten, saj izkušnje kažejo, pojasnjuje Mouzelis, da rigidna pravila in birokratsko zasledovanje procedur mnogokrat vodi do konfliktov in iskanja nesistemskih rešitev koordinacije delovanja (Mouzelis, 1992, 275). Habermasova teorija je mnogo popravkov in kritik doživela prav zaradi neuspelega poskusa preseči Parsonsov funkcionalizem, kot poudarjajo Sitton (1998), Mouzelis (1992), Schwinn (1998) in Hedrick (2013). Vlogo digitalnih državljanov kot članov javnosti bom poskušal namesto v sistem umestiti v strukturo, za katero zgoraj omenjeni avtorji, predvsem Schwinn (1998), predlagajo, naj nadomesti sistemsko gledanje na sfere politike, ekonomije in kulture. S takšnim pristopom bom načine in oblike komuniciranja državljanov postavil v odvisnost od moči institucij, s katerimi poskušajo komunicirati. Obenem bom poskušal razrešiti ambivalentno pojmovanje razlik v participaciji mladih digitalnih državljanov (Bennett, 2008; Bennett et al., 2011) – nekateri mladi participirajo v politiki, spet drugi ne, torej sta obe paradigmi (stara in nova digitalna paradigma participacije) veljavni –, saj omenjeni avtorji ne pojasnijo vzroka razlik v komuniciranju, oziroma jih ne pojasnijo z vidika razlik v moči.

V naslednjem poglavju bo pojasnjeno pojmovanje moči, v tretjem bodo izpostavljeni problemi sistemske teorije ter utemeljena njena nadomestitev z dopolnjeno strukturacijsko teorijo, v četrtem pa bodo predstavljeni rezultati raziskave,² ki je s pomočjo triangulacije metode kvantitativne analize besedil spletnih mest političnih organizacij (močnih in šibkih) ter polstrukturiranih intervjujev mladih digitalnih državljanov in producentov spletnih mest poskušala moč in politično učinkovitost državljanov postaviti v odnos do posameznih institucij strukture političnega sistema. V diskusiji sledi utemeljitev nadomestitve sistemske teorije s strukturalističnim pristopom pri razumevanju političnega komuniciranja močne in šibke institucionalne politike z državljanji.

MOČ POLITIČNEGA SISTEMA IN MOČ JAVNOSTI

Že vsaj od Foucaultovega dela *Nadzorovanje in kaznovanje* se je v družboslovju uveljavilo pojmovanje, da je moč smiselno definirati samo relacijsko (Foucault, 1977, 194). Z drugimi besedami, moč je vedno usmerjena na nekoga, vzpostavlja družbeno dejanskost, pa najsibo obravnavana prisilna ali normativna moč. Predvsem v socialni psihologiji, točneje v delu Moscovicija, je razlika med obema vrstama moči nazorno pokazana s

1 Z refevdalizacijo je Habermas označil tiste poteze javnosti, ki jih povzročata stajanje zasebne in javne sfere, kar vključuje predstavljanje zasebnih (partikularnih) interesov kot občih, s čimer javna sfera postane prostor reprezentativne javnosti, podobno kot v času absolutizma, ko so kralj in plemstvo reprezentirali »svoje gospodarstvo 'pred' ljudstvom, namesto da bi ga reprezentirali zanj« (Habermas, 1989, 19–20).

2 Raziskava o digitalnem državljanstvu je potekala pod vodstvom Mirovnega inštituta iz Ljubljane ter ob sodelovanju Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani in Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem.

tem, da je normativno moč še najlaže definirati kot vpliv (Moscovici, 1976, 60). Vpliva tako močna večina kot – pogosto še bolj uspešno – šibka manjšina ali posameznik – strokovnjak z določenim znanjem in prestižem, še več, manjšina je običajno povzročiteljica spremembe v družbi. Vpliv je krmilni medij, ki deluje prek prepričevanja, je pokazal že Parsons (1967, 363) in za njim Habermas (1989a, 273–276). Ta je Parsonsovo krmilno pojmovanje vpliva modificiral in ga definiral kot zgoščene argumente, zato ga lahko uporabljamo tudi manipulativno, vsaj dokler niso podane – in na drugi strani sprejete (in to je pomembno, saj je tudi ignoranca oblika izvajanja moči) – zahteve po utemeljitvi vpliva.

Državljeni lahko samo vplivajo na politični sistem, medtem ko ta poseduje tudi prisilno moč, zato se veliko avtorjev, ko govorijo o vplivu, poslužuje izraza komunikativna moč, na kateri temelji tudi delovanje množičnih in mrežnih digitalnih medijev kot infrastrukture javne sfere. Njena mediatizacija ni nov fenomen in se ne veže izključno na njeno mrežno organizacijo, temveč na primat (množičnih) medijev v političnem komuniciranju in z njimi na novo obliko moči, ki je od sredine druge polovice 20. stoletja vedno bolj aktualna. John Thompson tako obravnava pojav medijske moči, ki jo postavlja ob bok trem drugim oblikam, ekonomski, politični in prisilni moči. Medijska moč je ena od oblik simbolne moči:³ »Uporabil bom izraz 'simbolna moč' za označitev zmožnosti poseči v tok dogodkov, vplivati na dejanja drugih in dejansko ustvarjati dogodke s produkcijo in transmisijo simbolnih oblik« (Thompson, 1995, 17). Thompson je podal tudi »novo« razumevanje javne sfere, ki jo je seveda treba razumeti historično, saj je njegovo delo nastalo pred vseobsežno digitalizacijo medijev. Spremenjeno obliko javne sfere je vezal na značilnosti televizije, ki za razliko od drugih dveh oblik (od-ust-do-ustne in mediatizirane interakcije) temelji na »mediatizirani kvaziinterakciji«, ki je izrazito monološka, saj producente simbolnih oblik povezuje z ohlapno definiranim množtvom potencialnih recipientov, kar prinaša tudi »novo vrsto publicitete«, temelječo na vidnosti (Thompson, 1995, 84). Monološka oblika komuniciranja vključuje asimetrično razporeditev moči med mediji in javnostjo (publiko), tako zaradi organizacijske in ekonomske moči medijev (in njihovih lastnikov) kot zaradi sposobnosti novinarjev oblikovati dnevni red javne razprave in okvirjati pereče zadeve, s čimer posežejo v tekmovanje javnih akterjev za naklonjenost državljanov, pojasnjuje Jürgen Habermas (2009, 169). Množični mediji so obenem osrednji regulatorji dvostopenjskega sistema vpliva, ki po besedah Leona Mayhewja (1997, 252) vključuje vpliv sporočevalca na medij ter vpliv slednjega na občinstvo. Značilnost vseh treh avtorjev je, da ne vidijo več možnosti za zagovor strogo dialoške

konceptije javnosti (kot javne sfere in kot publike) ter se v tem pogledu spogledujejo s postmoderno teorijo »nove« javnosti, v kateri pred množičnim občinstvom krožijo simbolne reprezentacije publike, ki jih podajo vplivni govorci. Tako je na primer Habermas (1994, 31) svojo teorijo o refeedalizaciji javnosti korigiral v smeri večjega potenciala občinstva oziroma državljanov kritično ocenjevati vpliv močnih voditeljev, ki med seboj tekmujejo za naklonjenost državljanov. Ko ločuje med akterji, ki »izidejo iz« publike, in tistimi, ki se samo »pojavi pred« publiko in imajo že od vsega začetka moč in potrebne vire za delovanje, uspeh akterjev eksplicitno veže na odobravanje občinstva (Habermas, 1996, 375). V tej smeri tudi Thompson tematizira negotovost sporočevalcev in elit o prepričljivosti njihovih sporočil, obenem pa lahko občinstvo z razgaljanjem koruptivnosti javnih govorcev nove načine vidnosti izkorišča za spodkopavanje njihove kredibilnosti. Mayhew gre kot predstavnik systemske struje v teoriji javnosti v pogledu obrambe kredibilnosti tistih, ki si prizadevajo za naklonjenost javnosti, še najdlje, saj uspešno delujoč sistem vpliva eksplicitno veže na obstoj forumov, na katerih naj prestižni javni govorci na zahtevo splošne javnosti utemeljujejo svoje trditve. Sprašuje se, »ali že obstajajo razpoložljiva sredstva za tiste ljudi, ki od časa do časa želijo razjasnitev, pojasnitev in faktografsko podporo trditve tistih, ki iščejo načine izvajanja vpliva« (Mayhew, 1997, 254). Na žalost Mayhew ni dočkal razmaha IKT, za katero mnogi tehnoutuziasti zatrjujejo, da prinaša prav tista sredstva, ki jih je pogrešal za preprečitev inflacije vpliva v politični javni sferi in ki v obliki orodij, kot so socialna omrežja, omogočajo participacijo širokemu krogu državljanov kot odgovor na prevlado množičnih medijev. Vendar problem ni samo v sposobnosti postavljanja zahtev po utemeljitvi vpliva, temveč tudi v generiranju zadostne komunikativne moči, ki jo politični sistem zaradi svoje samoohranitve ne zmore več ignorirati, to je v politični učinkovitosti, v »svobodi doseganja«, kot jo poimenuje Bohman (1997, 327) in ki vključuje substantivno enakost v posedovanju virov in ne samo enakost v priložnostih in zanašanje na zmago boljših argumentov. Ozko definirana komunikativna moč ne zaobjame moči, ki izhaja iz ekonomskih in kulturnih virov – iz različnih vrst kapitalov. Ena od možnosti »realistične« dopolnitve oziroma pojasnitve je tematizacija hierarhično strukturirane moči, ki ji različna kombinacija virov (kapitalov) podeljuje različno kapaciteto delovanja.

Z vpeljavo medijev se takoj vzpostavi dilema, kateri mediji kot družbeno-tehnološke institucije bolj učinkovito, to je bolj prepričljivo, posredujejo zahteve javnosti do oblasti: množični (zdaj seveda tudi digitalni) ali osebni mediji (družbene platforme kot FB, Twitter

3 Fuchs se ob tej razdelitvi sprašuje, zakaj Thompson na medije veže samo simbolno moč, saj so mediji prostor za obvladovanje ekonomskih načinov prevlade nad drugimi, konkretno v obliki koncentracije lastništva, v medijih poteka ideološki boj med različnimi skupinami in strankami, konec koncev se prav v medijih manifestirajo vse štiri oblike moči (Fuchs, 2014, 77–78).

...). Habermas je v prikazovanju lastnosti enih in drugih dokaj jasen. Množični mediji imajo »asimetrično strukturo, ki udeležence deliberacije, ki se morajo soočiti z vprašanji in ugovori, spreminja v bolj ali manj pasivne opazovalce in potrošnike« (Habermas, 2009, 156). Če »medijska moč«, kot jo poimenuje Habermas, »temelji na tehnologiji in infrastrukturi množičnih medijev« (Habermas, 2009, 168), osebni mediji pospešujejo politično participacijo v obliki vključevanja v javno razpravo in povečujejo volilno udeležbo, so pokazale nekatere raziskave (Mossberger et al., 2008, 89; Vissers, Stolle, 2014, 949), vendar jih Habermas z vidika generiranja političnega vpliva vidi kot sposobne edino »spodkopati cenzuro avtorskih režimov«, čeprav omogočajo interaktivno izmenjavo mnenj med vsaj navidezno enakimi državljani in v tem pogledu uravnovežijo moč množičnih medijev (Habermas, 2009, 157). Že v teoriji komunikativnega delovanja Habermas pojasnjuje ambivalentni – avtoritarni in emancipatorični – potencial množičnih medijev, kjer slednjega veže na nasprotovanje odgovornih akterjev manipulativnim težnjam množičnih medijev (Habermas, 1989a, 390), ne pojasni pa, pod katerimi pogoji se emancipatorični potencial publike udejanji. Dualizem obravnave novih in starih, osebni in množični medijev, moči argumentov in medijske moči kot izhajajoče iz infrastrukture in lastništva medijev, ne naslovi različnih kombinacij in soodvisnosti obravnavanih procesov, čeprav vsi akterji bijejo boj za vpliv z uporabo različnih medijev in različnih oblik komuniciranja. Jenkins na primer govori o »transmedijskem« oblikovanju slike sveta iz informacij, ki jih posamezniki pridobijo iz različnih platform (Jenkins, 2003). Velja pokazati na Curranovo kompleksno razdelitev medijske moči in protimoči, ki sta prisotni v liberalnih demokracijah (Curran, 2002, 148–155), kjer še zdaleč ni vedno jasno, katera stran bo v posameznem boju – ali, bolje, v javni zadevi – zmagala. Fuchs zaradi preglednosti Curranovo razdelitev poenostavi in definira tri dimenzije medijske moči – politično, ekonomsko in kulturno –, na katerih se preigravajo odnosi moči (Fuchs, 2014, 81), ki izhajajo tudi iz drugih družbenih podsystemov in ne samo medijskega. Omenjene tri dimenzije moči nudijo plodno razmišljanje v smeri razumevanja moči kot izhajajoče iz vseh delov družbenega sistema in v tem pogledu o naddoločenosti politične, ekonomske in kulturne moči. Iz takšne perspektive moč postane osrednja kapaciteta vzpostavljanja in preoblikovanja dejanskosti, to kapaciteto pa skladno s tem holističnim pogledom omogoča posedovanje virov kot medijev, na primer denarja, kar napeljuje na tematizacijo odvisnosti politične učinkovitosti državljanov od njihove pozicije v hierarhičnih strukturah.

Nove digitalne platforme zato zahtevajo vprašanja v smeri, kako posedovanje virov, potrebnih za izvajanje moči, oblikuje odnos med oblastjo in državljani, saj izkušnje kažejo, da prihod IKT še zdaleč ni razrešil osrednjih praktičnih in konceptualnih dilem delibera-

tivne demokracije, ali konkretno, kako pojasniti in se v praksi spopasti z razlikami v pripravljenosti javnih govorcev sprejeti zahteve po utemeljitvi moči (vpliva), ne da bi zašli v klasično dilemo med sistemom in delovanjem, objektiviranim dojetjem sveta in subjektivistično interpretacijo procesov v družbi, ne nazadnje tudi v dilemo svobodne ali nesvobodne javne sfere. V naslednjem poglavju bom pokazal, da je ta strogo dualistični (ločeni) pogled problematičen tudi pri razlikovanju medijev samo za analitične namene – konkretno, sistemska teorija prestrogo ločuje posamezne družbene podsysteme od družbe kot celote, posamezne družbene medije (moč, vpliv, denar, družbene norme), Giddens bi rekel vire za izvajanje moči, pa od celotnega delovanja družbe – primer sta Parsons in Habermas. Rešitev vidim v nadgradnji Giddensovega strukturalizma, kar bom pokazal v naslednjem poglavju.

FUNKCIONALNI POLITIČNI SISTEM ALI STRUKTURA POLITIČNEGA SISTEMA?

Moč je v sistemski teoriji običajno pojmovana kot krmilni medij. V družbeni teoriji mogoče še najbolj poznana klasifikacija medijev sledi ideji štirih osnovnih krmilnih medijev, ki delujejo z namenom posredovanja med funkcijami družbenega sistema, po Parsons (1967) in Habermasu (1984, 1989a). Slednji je Parsonsovo razdelitev kritično dodelal in štiri medije – predanost vrednotam, vpliv, denar in moč – umestil v dualistično pojmovanje družbenega sistema: v »svet življenja« in v »sistem«. Po Habermasu prva dva medija (predanost vrednotam in vpliv) ne avtomatizirata odločitev akterjev in se zato uporabljata v svetu življenja, medtem ko druga dva (denar in moč) kot prava krmilna medija usmerjata sistemska dejanja akterjev, ne da bi morali ti upoštevati posledice svojih dejanj izven neposrednega konteksta. Sistemsko delovanje kolonizira svet življenja z javno sfero ter normalizira razredne konflikte do te mere, da je državljani kot klient administrativnega sistema politike kvečjemu nezadovoljen s servisom države (Habermas, 1989a, 356), vendar nezadovoljstva ne problematizira v javni sferi, temveč se le kot posameznik pritožuje administrativnim službam. Takšno gledanje je dokaj funkcionalistično, saj se nezadovoljstvo rešuje z denarjem (socialni transferji) in močjo (pravnimi uredbami), kar je pogost očitek tako Habermasu kot sistemski teoriji, zato na primer Schwinn izpostavi, da je treba »sistemsko-teoretični model reševanja problemov odpreti s teoretičnim modelom akterjev z interesi« (Schwinn, 1998, 83). Družbene interakcije se s tem ne zvedejo na avtopoetične sisteme kot pri Habermasu in pred njim Parsons, mogoče pa je tudi pojasniti, zakaj sistem sploh deluje oziroma se samovzdržuje (Schwinn, 1998, 87).

Mouzelis zato Habermasu očita, da metodološki prijem v perspektivi od udeleženca (v svetu življenja) k opazovalcu (sistema) z namenom pojasnitve komple-

ksnosti sodobnih družb preveč enostavno veže na uporabo medijev: v svetu življenja pri družbeni integraciji sodelujeta medija vpliv in družbene norme, v sistemu pa prisilna moč in denar. Kljub diferenciaciji sodobne družbe je zato nesmiselno trditi, da »v modernih političnih birokracijah (najsibo v sferi javne administracije, političnih strank, skupin pritiska itd.) formalna pravila odstranijo potrebo po integraciji prek nekrmilnih medijev in komunikativnega delovanja« (Mouzelis, 1992, 274). V tej smeri Schwinn dokazuje, da so akterji tudi v sistemu odgovorni za svoja ravnanja in se te odgovornosti ne morejo preprosto rešiti z uporabo krmilnih medijev (denarja in moči) (Schwinn, 1998, 87). Sitton na podoben način pokaže na uporabo jezika (argumentov) v ekonomiji, torej na prepletenost sistema in sveta življenja (Sitton, 1998, 77). Z uporabo krmilnih medijev se potemtakem konflikti ne zmorejo rešiti, še več, krmilni mediji konfliktke še podžgejo. Habermas je v delu *Between Facts and Norms* sicer dodatno pojasnil svojo koncepcijo systemskega dela družbe in kot notranjost centralnega dela političnega sistema, ki prvenstveno uporablja moč, definiral samo administrativni sistem, medtem ko njegova periferija (parlament, stranke) in na koncu »prava periferija« v obliki javne sfere vedno bolj uporabljata nekrmilne medije (Habermas, 1996, 354–356). Vendar kljub dodatni pojasnitvi, celo omilitvi njegove dualistične koncepcije družbe postvarili center sistema še vedno naseljujejo akterji brez interesov, njihovo delovanje pa je avtomatizirano.

Zaradi naštetih težav, ki so stalnica systemske in funkcionalistične teorije, predlagam zamenjavo sistema s strukturo, v kateri imajo posamezni akterji, skupine, stranke ali druge organizacije, tudi ekonomske, svoje interese, za njihovo doseganje pa kombinirajo uporabo različnih medijev, tako medijev kot družbeno-tehnoloških sistemov kot medijev iz Habermasove in Parsonsove družbene teorije. Sistem se tako ne regulira več sam, akterji pa obenem niso popolnoma brez komunikativne moči, seveda v odvisnosti od relacij, ki pritičejo dani strukturi, pa naj bo ta razredna, institucionalna, zmes političnih in ekonomskih organizacij ali drugih institucionalnih akterjev z interesi, ki vedno zadevajo tudi Drugega. Vendar pa enostavna aplikacija strukturne teorije, kot je na primer Giddensova (1984), ne razrešuje problema subjektivnosti akterjev. Poleg tega, da struktura označuje vzpostavljanje strukture skozi delovanje akterjev, ki jim struktura pomeni pravila in resurse za delovanje (Giddens, 1984, 25), takšna dualnost po mnenju kritikov (Bagulley, 2003; Mouzelis, 1989) – kljub temu, da struktura ni več ločena od delovanja akterjev tako kot v systemski teoriji – preveč poenostavlja sinhrono soomogočanje in sovzpostavljanje akterjev in strukture, torej dualnost kot prepletenost in soodvisnost akterjev in strukture. Z drugimi besedami, delovanje in struktura nista vedno dve strani istega kovanca. Mouzelis pokaže, da lahko še posebej kolektivni akterji glede na lastne interese (pre)oblikujejo/ohranjajo strukturo

(dualizem kot ločenost), medtem ko se ji tisti brez virov podrejuje (dualnost kot prepletenost) toliko bolj, kolikor nižje je njihovo mesto v hierarhijah moči (Mouzelis, 1989). Takšna dopolnitev akterjem doda zavedanje o njihovi avtonomnosti (zmožnosti delovanja) ali na drugi strani poslušno vpetost v hierarhijo, obenem pa je vire, ki jih akterji posedujejo, še vedno lahko razumeti kot »medij, skozi katerega se moč izvaja« (Giddens, 1984, 16), in moč sama po sebi ni vir, temveč izhaja iz posedovanja virov, na primer posedovanja različnih vrst kapitalov. S tem se mediji, kot jih obravnava systemska teorija, tudi Habermas, ne vežejo na točno določen del ali podsistem družbe, na primer moč na administrativni del političnega sistema, temveč je mogoča kombinacija krmilnih medijev (moči in denarja) ter posplošenih oblik komuniciranja (vpliva in družbenih norm), ki skupaj nastopajo kot kapaciteta za delovanje, kot smo moč skozi holistični pogled na delovanje definirali že zgoraj. Na primer, člani javnosti se seveda poslužujejo jezika (vpliva) za postavljanje zahtev do oblasti, vendar ji do politične učinkovitosti še kako pomaga, če ima na razpolago tudi medije kot infrastrukturo javne sfere ali denar za izvedbo kampanj, da ne omenjam znanja in informacij, ki jih člani javnosti potrebujejo za refleksijo svojega delovanja. Refleksivnost v takšnem kontekstu omogoča spoznanje o možnih poteh delovanja, kar odpira pot do družbene spremembe. Bagulley odnos med delovanjem in strukturo, s katerim se je ukvarjal Mouzelis, povzame v trditvi, da »lokacija posameznika v sodobnih hierarhijah moči vpliva na to, koliko avtonomije in sposobnosti delovanja ali samorefleksivnosti mu je na razpolago kot posamezniku« (Bagulley, 2003, 143). Kritiki Giddensove strukturacijske teorije v glavnem izpostavljajo, da posamezniki in skupine niso slepo prilagodljivi strukturi oziroma jo mnogo manj internalizirajo, kot predvideva Giddens, možnost družbenih sprememb pa vežejo na vire kot medije, skozi katere moč deluje. Dualizem delovanja in strukture se torej krepi glede na pozicije akterjev v hierarhičnih strukturnih kontekstih. Kot opaža tudi Stankovič, je Giddensova teorija še najbolj uporabna za analizo postvarjenih struktur (Stankovič, 2000, 464), katerih sprememba pa je odvisna od refleksivnosti in moči akterjev, lahko zaključimo na podlagi »dopolnjene« teorije strukturacije.

V okviru zgoraj dopolnjene strukturacijske teorije postanejo paradigme o angažiranosti ali neangažiranosti (angl. engaged/disengaged paradigms) digitalnih državljanov manj nejasne oziroma zanje ne moremo reči, da »imajo oboje prav«, kot z njimi opravi Bennett, ki nato mlade razdeli v »dolžnostne« in »aktualizirajoče« državljane (Bennett, 2008, 14). Za prve so značilne tradicionalne državljanske aktivnosti, kot je na primer udeležba na volitvah in vključevanje v civilnodružbene skupine, drugi pa ne zaupajo političnemu sistemu, tradicionalnim strankam in množičnim medijem, temveč se kreativno samorealizirajo skozi ohlapne družbene mreže z uporabo digitalne IKT. Tipologija Bennetta in sode-

lavcev nazorno pojasni, da dolžnostni državljani ponazarja razpad in »fragmentacijo starega civilnega reda«, aktualizirajoči pa »nastajajoče civilne sloge« (Bennett et al., 2011), vendar ni razvidno, kaj botruje prevzemu novega sloga in kaj ohranjanju starega. Samozavedanje akterjev in njihova (ne)avtonomnost, ki je odvisna od pozicije v strukturi in posedovanja virov, pojasnjuje tudi konfliktnost med akterji v strukturah.

Z namenom bolj dinamične pojasnitve Habermasovega dualističnega pojmovanja družbe (svet življenja – sistem), v katerem lahko samo moč/vpliv stabilizira in/ali spreminja politični sistem, drugi mediji pa preostale podsisteme, prav tako pa v potrditev zamenjave funkcionalistične sistemske teorije s strukturacijsko teorijo, bom v nadaljevanju poskušal strukturo političnih strank, ki so sodelovale v raziskavi, vezati na njihove interese o mogočem vključevanju in sodelovanju državljanov prek uporabe IKT. Vpliv in moč sta konceptualizirana relacijsko, kar dobro ponazori teorija socialnih reprezentacij, in če avtoriteta participacijo normalizira, »udeleženci postanejo samo še opazovalci diskusije« (Moscovici, 1976, 62), kar lahko nezadovoljstvo prezrtih akterjev celo poveča. Ignoranca je torej že manifestacija moči, na primer ignoranca določene stranke do pobud državljanov. V dopolnjeni strukturalistični teoriji je delovanje posameznih akterjev z interesi (v našem primeru strank in državljanov) *omogočeno* ali *ovirano* v ogrožju strukturnih pogojev, bi rekel Schwinn (1998, 91). Ti dejavniki so obenem eno od osrednjih presečišč političnega delovanja digitalnih državljanov – poleg presečišča *institucionalno/neinstitucionalno* ter *realno/virtualno* (Pajnik, 2014, 1195). Omogočanje in preprečevanje se v pričujočem članku vežeta na moč političnih strank in politični vpliv državljanov, in ker je javna sfera mediatizirana tako družbeno kot tehnično, je IKT lahko razumljena kot družbeno-tehnični sistem posredovanja med centrom političnega sistema (strankami) in digitalnimi državljani.

ODVISNOST VPLIVA JAVNOSTI OD STRUKTURNIH POGOJEV

Za namen oblikovanja preproste strukture na strani političnega sistema ločujemo močno in šibko institucionalno politiko. To razdelitev sta po Habermasovem (2009) modelu političnih komunikacijskih aren pripravila raziskovalca v pričujoči raziskavi, kjer med močne institucije štejeta tiste, ki neposredno sodelujejo »v zakonodajnem in izvršnem procesu«, torej administrativni in parlamentarni kompleks političnega sistema, med šibke pa tiste, ki ostajajo izven njega in imajo samo posredni vpliv na odločevalske procese, torej zunajparla-

mentarne stranke, podmladke strank in študentske klube (Oblak Črnič, Prodnik, 2014, 1337). Uporabljena je bila metoda kvantitativne analize besedil, enota analize pa je bilo posamezno spletno mesto⁴ akterja. Močna in šibka institucionalna politika je bila križana z možnostjo komuniciranja, sodelovanja in samoorganiziranja, ki jo uporabnikom nudijo posamezna spletna mesta. Splet je za ta namen koncipiran kot tehno-družbeni sistem, ki se razvija v treh fazah: »Glede na takšno razumevanje lahko identificiramo tri faze, torej splet Splet 1.0 kot orodje kognicije, Splet 2.0 kot splet komunikacije in Splet 3.0 kot splet sodelovanja« (Raffl et al., 2008, 605). Analiza je pokazala, da zelo malo spletnih mest uporablja programska orodja Spleta 3.0, predvsem uporabljajo orodja prvih dveh faz. Izkaže se, da je med obema vrstama politike malo razlik, čeprav »bi lahko rekli, da se močni akterji na spletu v povprečju bolj 'kažejo' državljanom, šibki pa jih pogosteje vabijo k podpori« (Oblak Črnič, Prodnik, 2014, 1337). Stran političnega podsistema, ki je bil nadomeščen s preprosto strukturo »šibka – močna« politika, kaže podobo, v kateri se močnejši del pogosteje reprezentira pred državljani, obenem pa tudi pogosteje uporablja orodja, ki omogočajo participacijo uporabnikov, kar je razumljivo tudi s stroškovnega vidika, saj imajo močnejši več sredstev za vzdrževanje svojih spletnih mest. Na splošno pa velja, da so programska orodja, ki omogočajo participacijo – konkretno komentiranje novic –, redkost v slovenskem političnem prostoru. Te možnosti državljanom daje na razpolago le močna politika, pa še to v zanemarljivem odstotku. Kvantitativna analiza spletnih mest torej še ne daje zadovoljivega odgovora na vprašanje, kako zgradba političnega sistema vpliva na (z)možnost participacije ali, z drugimi besedami, na odprtost komunikacijskih kanalov politike in na zmožnost pretvorbe vpliva v politično moč. Zaključiti je mogoče le, da se močna politika bolj kot šibka poslužuje »reprezentativne« oblike javnosti.

Z namenom boljšega uvida v odnose moči/vpliva med političnim podsistemom in državljani je zato raziskava vključevala tudi polstrukturirane intervjuje s štirinajstimi mladimi državljani, študentkami in študenti Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Vprašalnik je imel več sklopov, za konkretni raziskovalni problem odnosov moči je najzanimivejši sklop o percepcijah respondentov o možnostih participacije, ki jih ponujajo spletne strani (vsega skupaj je bilo analiziranih sedem spletnih mest) na eni strani močne institucionalne politike (parlamentarnih strank Socialnih demokratov (SD) in Slovenske demokratske stranke (SDS)) ter na drugi strani dveh institucij (Študentska organizacija Univerze v Ljubljani (ŠOU) in Iskra), ki nista del centralnega političnega sistema, temveč delujeta v politični javni

4 Vzorec je zajel 63 spletnih mest, med njimi je največji delež osebnih spletnih strani poslancev v Državnem zboru Republike Slovenije (32 %), sledijo osebne spletne strani nekdanjih poslancev v Evropskem parlamentu (13 %) in zunajparlamentarnih strank (13 %) ter 7 spletnih mest parlamentarnih političnih strank (11 %). Podmladkov političnih strank je 8 % (5 spletnih mest), študentskih klubov in drugih državnih institucij pa 6 % (po 4 spletna mesta).

sferi, kjer povezujeta in reprezentirata interese študentske populacije.

V odgovorih⁵ smo iskali možnost dvosmernega komuniciranja med mladimi državljani in institucijami, primere uporabe orodij Spleta 2.0, če že ne Spleta 3.0, in dejanske pozive k aktivaciji državljanov in njihovi samoaktualizaciji, ki prednostno ne zajema samo participacije v obliki volitev, temveč tudi različne načine postavljanja zahtev do oblasti. Kot v internem poročilu navaja vodja projekta Pajnik (2015), so respondenti izpostavili, da za parlamentarne stranke, torej za institucionalno politiko, pogosto velja, »da so strani samopromocijske, da 'v bistvu ne nagovarjajo volivcev' (SDS, SD)«. Izražena mnenja intervjuvancev o spletnih mestih neinstitucionalnih akterjev so ravno nasprotna, čeprav velja izpostaviti, da so respondenti na splošno ocenili, da institucije »niti ne naslavljajo državljanov«. Za neinstitucionalnega akterja ŠOU so ocenili, »da je naslavljanje bolj kot ne nepolitično – za razliko od Iskre, ki nagovarja k protestom oziroma naslavlja državljane kot 'politično emancipirane'« (Pajnik, 2015). Predvsem za parlamentarne stranke so respondenti poudarili, da so spletne strani večinoma promocijske, stran ŠOU pa je bolj informativne narave. ŠOU lahko opredelimo kot usmerjeno v študentske zadeve, ki se rešujejo podobno, kot jih država rešuje s svojimi klienti, torej individualno z nudenjem uporabnih vrednosti (bivanje, prehrana, socialni transferji, štipendije ...), medtem ko Iskra »vabi k neposredni participaciji (udeležba na skupščini, protestih), možnost komentarjev pod članki« (Pajnik, 2015). Za obe parlamentarni stranki pa so intervjuvanci izpostavili, da je komuniciranje predvsem enosmerno, torej monološko, in da z informiranjem utrjuje svojo moč s podajanjem tistih informacij, ki krepijo njun položaj oziroma izhodišče za udejanjanje lastnih interesov, bi se glasil komentar njenega delovanja na podlagi teorije okvirjanja. Na drugi strani šibki politični instituciji, konkretno Iskra, publiko vabita k sodelovanju tako v sami instituciji kot tudi v razmerju do institucionalne politike. Lahko rečemo, da struktura, ki jo v našem dokaj enostavnem modelu »naseljujeta« omenjena tipa različno močnih institucij, kroji možnosti komuniciranja državljanov v digitalnem okolju.

Naslednji korak v kombiniranju raziskovalnih pristopov je analiza samih producentov spletnih strani, torej političnih strank in na drugi strani političnih organizacij, ki si ne prizadevajo postati del centra političnega sistema države. Polstrukturirani intervjuji so poleg osnovnih informacij o organizaciji vključevali še sklope o 1) politiki, dojemljanju demokracije in odpiranju komunikacijskih prostorov, o 2) strategiji in organizaciji politič-

nega komuniciranja v medijih ter 3) o komuniciranju prek spletne strani. Pri tem tretjem pristopu v analizo vstopijo še klasični množični mediji⁶ z izrazito monološko obliko komuniciranja. Strukturo, ki kontekstualizira komuniciranje publike, tako kot v prejšnjem pristopu sestavljajo parlamentarne stranke (SDS, SD), politične civilnodružbene organizacije (ŠOU, Iskra) ter dodatno množični mediji, ki obenem kontekstualizirajo delovanje prvih dveh tipov organizacij, vsi trije »gradniki strukture« pa drug za drugega postavljajo strukturno okolje, ki omogoča ali zavira njihovo delovanje.

Vse institucije, tako parlamentarne stranke kot politične civilnodružbene organizacije, za komuniciranje z državljani uporabljajo Twitter in Facebook. Vsaj na deklarativni ravni se vse zavzemajo za dvosmerno komuniciranje in spletne platforme razumejo kot orodje za bolj neposreden dostop do volivcev/državljanov, kot ga omogočajo množični mediji, na primer televizija. Sekretarka in sekretar parlamentarnih strank televizijo razumeta kot »zelo pomemben medij« (SDS), oziroma: »Za politiko v Sloveniji sta ključni dve minuti na POP TV-ju, prvi dve minuti, in to je povprečna ... to je tudi povprečna doba slovenskega volivca, koliko se na dan ukvarja s politiko, dve minuti« (SD). Po njenih besedah največjo oviro za uspešno okvirjanje zadev predstavljajo odbiralci vsebin, torej uredniki in novinarji. Spletni mediji so zato dobrodošla in nujna alternativa, ki jo pri stranki SDS prepoznavajo kot strateško priložnost in pri svojih vidnih članih načrtno spodbujajo njihovo uporabo: »... ni to [Twitter] mišljeno samo za poslance, ampak od poslancev, ki pa zagovarjajo na prvi fronti politična stališča, se pa pričakuje, da bodo ... in eni so bolj, drugi manj aktivni, drugače pa je bilo več ljudi na tem in tudi več ljudi je aktivnih na Twitterju, pač eni bolj, drugi manj«. V stranki SD uporaba družbenih omrežij temelji bolj na prostovoljni osnovi, spletna stran pa je namenjena predvsem informiranju, zato nagovarjajo »tiste, ki pač iščejo kakšne konkretnejše podatke o nas, ne«. V stranki SDS namen spletne strani vidijo bolj v reprezentaciji pred volivci, »da se pač promovira stranka normalno in tisto, kar zagovarjamo, naš program, predlogi«. Klasični množični mediji so še vedno temelj političnega komuniciranja etabliranih strank, vendar se z digitalizacijo pojavijo nove priložnosti za informiranje in promocijo lastnih pogledov in interesov.

Distribucija informacij in stališč ter določanje dnevnega reda in okvirjev javne debate pri množičnih medijih poteka prek »dveh stopenj vpliva« (Mayhew, 1997, 252), to je vpliva izvornega vira sporočila (v tem primeru močne institucionalne politike) na medij in nato še vpliva slednjega na občinstvo. Zato redukcija stroškov

5 Respondentom so bile prikazane spletne strani institucij in med drugim postavljena naslednja vprašanja: Kako vas spletna stran nagovarja/spodbuja k delovanju (kako vas aktivira)? Kakšno participacijo vam omogoča spletna stran in kako? Kako ocenjujete možnosti komunikacije na spletni strani? Kako ocenjujete možnosti političnega vpliva od spodaj navzgor?

6 Dodajanje novih strukturnih elementov je lahko metodološko sporno, vendar v tem preprostem modelu ne vključuje večjega posega v analizo načinov komuniciranja akterjev. Prej bi bilo mogoče reči, da so bili množični mediji tiho prisotni tudi pri prvih dveh pristopih, samo njihov vpliv v raziskavi ni bil zabeležen.

informacij in izbira najustreznejše platforme, s katere bo sporočilo kar najbolj pozitivno odzvanjalo v javnosti, od akterjev zahteva strategijo spletnja »mreže subvencij«, ki vključi vse razpoložljive socioekonomske vire na obeh stopnjah in zaznamuje »institucionalno strukturirane in strateško kultivirane mreže, skozi katere tečeta vpliv in javna deliberacija« (Pan, Kosicki, 2001, 45). Tisti z manj prestiža, ki pogojuje možnost prepričevanja, zaradi dvostopenjskega načina vplivanja izpustijo prvo stopnjo in poskušajo državljane doseči neposredno, kar se pokaže pri šibkih civilnodružbenih političnih organizacijah, v našem primeru ŠOU: »V bistvu smo rekli, da bomo pač komunicirali prek svojih medijev, tudi družbenih omrežij, spletne strani, ker v preteklosti smo dali več poudarka na te neke klasične medije, ki pa ... je zelo, zelo težko dobiti kakšne objave, če ne gre za afero oziroma če ne gre za neko negativno zgodbo,« izpostavi težak dostop do množičnih medijev pomočnica ministra na Resorju za komuniciranje in razvoj ŠOU, in dalje: »Prek teh nekih klasičnih medijev imaš ti vedno vratarja oziroma novinarja tam na tisti strani, ko se moraš pač zavedati, da bo najbrž po svoje zapakiral neke določene informacije.« Uporaba družbenih digitalnih medijev je zato praktično neizogibna izbira za tiste, ki za odbiralce informacij ne predstavljajo prestižnih in javno razpoznanih akterjev, kot sta na primer omenjeni študentski organizaciji, ki že po definiciji ne vključujeta drugih skupin prebivalstva kot študirajoče populacije, obenem pa nista vključeni v izvajanje politične moči. Minister ŠOU pojasnjuje, »da je targetiranje tvoje ciljne skupine lažje prek sodobnih medijev kot pa, da recimo naredimo to prek klasičnega medija«.

Targetiranje je tu ključna beseda za razumevanje strateškega okvirjanja javne razprave. Mediatizacija politike – če jo razumemo kot »mediatizacijo drugega reda«, kjer je »prvi red mediatizacije« sprejemanje politike kot medijskega spektakla s strani akterjev, kot mediatizirana realnost (Marcinkowski, 2014, 13) – vključuje celotno organizacijo komuniciranja, kot jo digitalna ekonomija uporablja za umeščanje produktov na trg, mediji pa za segmentacijo in nadaljnjo prodajo občinstev oglaševalcem. Takšne pristope uporabljajo vsi politični akterji, lahko pa rečemo, da vsaj v našem konkretnem primeru večji poudarek tem tehnikam dajejo pri tistih organizacijah, ki imajo manj politične moči. ŠOU na primer namerava izdajati glasilo, za katerega bo naročila natančno spremljanje njegovega dosega in uporabe: »... dejansko bomo mi lahko potem, ko bomo ta newsletter ven poslali, bo, ne vem, bo ..., v njem bo 4 ali pa 5 novic in mi bomo točno merili, koliko študentov je prejelo naš mail, koliko študentov je odprlo naš mail«. V marketinškem jeziku omenjeni procesi označujejo »push« strategijo doseganja članov občinstva, kjer se njihova odzivnost obenem beleži, kar nikakor ne

izključuje dvosmernega komuniciranja, hkrati pa nado-mešča klasično dvostopenjsko paradigmo vplivanja, ki je narekovala politično komuniciranje v zlati dobi klasičnih množičnih medijev. Sporočila niso več prirejena za sprejemanje v družbenem kontekstu, ki ga sestavljajo bolj ali manj informirani, to je mnenjski voditelji in večina, ki čaka na njihovo interpretacijo političnih sporočil, temveč so zdaj kampanje že »definitivne« in vključujejo že »intelektualne temelje, prakse, učinke in posledice« (Bennett, Mannheim, 2006, 228). Seveda vsaka politična organizacija poskuša biti všečna javnosti in pod svoje okrilje pritegniti čim več podpornikov, vendar razlika ostaja v samih socioekonomskih virih, ki jih lahko za to nameni, ter v stopnji notranje demokratizacije in vodovnega komuniciranja. S tega zornega kota ima društvo Iskra veliko manj ekonomske in komunikativne moči, obenem je bolj neformalno organizirano kot ŠOU. Po moči najšibkejša politična organizacija se zaveda prvotnega namena razvoja orodij za komuniciranje na spletu, to je doseganja občinstev in njihovega poglobljanja s strani komercialnih medijev in drugih akterjev v ekonomski sferi. Z namenom zaježitve teh procesov Iskra svoje člane – državljane spodbuja k uporabi odprtokodnih programov in razvoju lastnih orodij za komuniciranje. Koordinator delovnega odbora za tehnologijo za te državljane uporablja izraz »rekurzivna javnost, se pravi, pač to so pač uporabniki nekih teh spletnih ali pa programskih orodij, ki, ki jih pač razvijajo naprej, zato, da, da so pa sami postali neka oblika javnosti, so pa pač potrebovali ta orodja v prvi vrsti«. Rekurzivna javnost,⁷ ki jo spodbuja Iskra, seveda tudi z namenom promocije svojega političnega programa, sama ustvarja orodja za komuniciranje z idejo odprtosti in samospoznanjem državljanov kot publike. »Rekurzivna javnost je javnost, ki jo konstituirata skupna skrb za vzpostavitev sredstev za sodelovanje, prek katerih lahko postane javnost« (Kelty, 2008, 28). Ta ideja javnosti ima tehnično in politično-družbeno komponento, ki jo lahko uvrstimo k orodjem in praksam Spleta 3.0. Videti je, da odprtost komunikacijskih kanalov raste s padanjem politične moči oziroma vpliva organizacij.

OD MONOLOŠKE K DIALOŠKI OBLIKI KOMUNICIRANJA IN NEPOSREDNEMU VPLIVU

Po tezi, ki se naslanja na strukturalistično teorijo, odnose med političnim sistemom in državljani, posebej pa politično učinkovitost javnosti, bolje kot homogena označitev »sistema« pojasnjuje kontekst, ki ga vzpostavlja struktura formalnih, civilnodružbenih političnih organizacij in medijev. Struktura s svojimi lastnostmi (pravili in viri) omogoča ali zavira delovanje državljanov kot članov javnosti na kontinuumu, na katerem so soočeni s političnimi strankami in organizacijami z različno ko-

7 Izraz rekurzija izhaja iz matematike in označuje funkcijo, ki se nanaša na samo sebe, vendar se ne ponavlja v nedogled, temveč ima vgrajen pogoj, pri katerem se konča. Rekurzija je znan postopek v računalniškem programiranju.

ličino virov. Vpeljava strukturacije bolje kot avtonomni sistem pojasni izvajanje moči, s katero sistemski akterji poskušajo bolj ali manj normalizirati delovanje državljanov, na drugi strani pa se državljeni še kako dobro zavedajo načina in namena izvajanja moči političnih akterjev.

Uporaba IKT in dvosmerno komuniciranje sta realnost političnega komuniciranja, kjer struktura predstavlja kontekst in medij delovanja za same institucije ter tudi njih normalizira s tem, da administrativni in parlamentarni kompleks države zanje postane objektivno »naravno« okolje, s čimer se jim kaže kot avtopoetični sistem. Vendar se za razliko od močne politike šibke politične organizacije bolj posvečajo ne samo odprtju komunikacijskih kanalov z namenom zagotovitve dvosmernega komuniciranja, temveč tudi njegove učinkovitosti, saj imajo zaradi svoje nerazpoznavnosti in nizkega družbenega prestiža na voljo omejene možnosti dostopa do množičnih medijev, ki so edini sposobni dovolj močne reprezentacije večinskih objavljenih javnih mnenj.

Značilnost političnega komuniciranja digitalne javnosti je na podlagi analize rezultatov konkretne raziskave glede na padajočo moč institucij mogoče zabeležiti na treh dimenzijah: 1) soobstoj dvostopenjskega in enostopenjskega toka komuniciranja oziroma sistema vpliva; 2) premik prevladujoče oblike komuniciranja, zopet v odvisnosti od moči, od monološkega k dialoškem; in 3) uporaba marketinških tehnik za pridobivanje podpore ter njihova kritika s strani rekurzivne javnosti.

Prvič, vsi akterji se za svojo reprezentacijo pred javnostjo in za dvosmerno (dialoško) komuniciranje poslužujejo tako množičnih medijev kot digitalnih osebno-stnih medijev. Uporaba prvih je pogojena z ustreznim prepričevanjem odbiralcev (novinarjev, urednikov) vsebin, da so politične organizacije dovolj kredibilne in prestižne za dostop do medijev, kar nemalokrat vključuje močno subvencioniranje informacij in posluževanje tehnik za odnose z javnostmi. Uporaba interaktivnih osebno-stnih medijev ne vključuje odbiralcev vsebin, temveč neposreden dostop političnih organizacij do članov javnosti in obratno – sistem vpliva je enostopenjski. Na omenjena različna si sistema vpliva se vežeta tudi dve različni obliki komuniciranja, in sicer dvostopenjski tok komuniciranja, ki ga je v akademski sferi popularizirala ameriška pozitivistična usmeritev, najprej Katz in Lazarsfeld (1999/1955), ter enostopenjski tok komuniciranja, kot ga v sodobnosti digitalnih osebno-stnih medijev in njihove uporabe za neposreden dostop do državljanov konceptualizirata Bennett in Manheim (2006). Razlika ne nastopa samo v redukciji stopenj vpliva, temveč tudi v vsebini, saj enostopenjski tok komuniciranja omogoča in obenem akterje prisiljuje v vsebinske spremembe sporočil. Ta že ob produkciji upoštevajo odsotnost mnenjskih voditeljev in naraščajoči individualizem državljanov, tako da so kampanje in informacije že »ready-made«, potekajo neprestano, so vseprisotne in, kar je še pomembneje, so že definitivne (Bennett,

Manheim, 2006, 228) in ne potrebujejo dodatne interpretacije. Analiza rezultatov je pokazala, da manj kot imajo politične organizacije moči/vpliva, relativno več se poslužujejo enostopenjskega sistema vpliva, ki ga spremlja enostopenjski tok komuniciranja, ob tem da so močnejši manj pripravljeni na zahtevo utemeljiti svoj vpliv, šibkejši (rekurzivna javnost) pa celo spodbujajo oblikovanje forumov za zavarovanje svojega vpliva.

Drugič, vključenost v različna sistema vpliva ali, bolje, njuna kombinacija vključuje tudi kombiniranje monološke in dialoške oblike komuniciranja. Bolj kot so politične organizacije na periferiji političnega sistema in manj kot imajo zmožnosti pritiska na center političnega sistema, večja je njihova uporaba orodij komuniciranja, ki omogočajo dvosmerno izmenjavo javno izraženih stališč z državljeni. Z oddaljenostjo od centra pa seveda pada njihova komunikativna moč. Struktura, ki jo nasedeljujejo različne organizacije, obenem določa uporabo orodij in strategij okvirjanja. Državljeni opažajo, da predvsem močnejši akterji, ki se pojavljajo »pred javnostjo« (Habermas, 1996, 375), zaradi odsotnosti platform za utemeljevanje vpliva javni sferi pridajajo reprezentativne poteze oziroma jo kolonizirajo.

Tretjič, glede na socioekonomske vire, ki omogočajo izvajanje moči, se organizacije poslužujejo tehnik segmentiranja in naslavljanja državljanov, kot so bile razvite v ekonomski sferi z namenom poblagovljenja občinstev in plasiranja izdelkov na trge. Tega se zavedajo vse politične organizacije, vključene v raziskavo, problematizirajo pa samo šibke. Fuchs pojasnjuje, da ideja participativne demokracije že v svojem izvoru vključuje zmožnost sodelovanja pri odločanju o reproduktivnih dimenzijah preživetja, zato delo tehnogurudev, kot sta na primer Jenkins (2006) in Benkler (2006), ki v uporabi digitalne tehnologije vidijo uresničevanje emancipatoričnih idealov državljanstva in javnosti, kritično ocenjuje kot idealiziranje kulturnega državljanstva v sferi popularne kulture (Fuchs, 2014, 66). Na problem naslavljanja državljanov kot potrošnikov in na ideale participacijske ekonomije kot sestavnega dela participativne demokracije daje odgovor ideja rekurzivne javnosti, ki si prizadeva za fragmentacijo svetovnega spleta v smislu produkcije odprtokodnih in prosto dostopnih programskih orodij s strani same javnosti, kar seveda vključuje tudi njihovo uporabo. Mogoče je zaključiti, da pobude za spremembe v smeri nadzora nad uporabo komunikacijske infrastrukture in programskih orodij prihajajo prej s strani šibkih kot močnih političnih organizacij.

ZAKLJUČEK

Že Axford in Huggins sta se skoraj pred dvema desetletjema spraševala, ali promocijska kultura politično komuniciranje tako institucionalizirane politike kot javnosti spreminja v smeri antipolitike ali populizma, celo v smeri tehnopopulizma. Odgovor je bil, da zelo verjetno v obe smeri (Axford, Huggins, 1997, 23). Podobni

odgovori so pogosti še dandanes, problem z njimi pa je, da ne sežejo dlje od deskripcije trenutne situacije in so neodločno ambivalentni. Rezultati pričujoče raziskave vsaj delno razrešujejo omenjeno dilemo. Uporabniki IKT kljub skepsi, ki jo gojijo do odtujene sfere politike, lažje in raje komunicirajo s tistimi organizacijami, ki so dlje od centra političnega sistema in imajo manjšo količino moči/vpliva. Konec koncev že Habermas (2009, 152) in Rasmussen (2009, 19) opažata, da svetovni splet in osebni mediji uravnotežijo šibkost in družbeno neodgovornost množičnih medijev ter spodbujajo participacijo. Z vpetjem akterjev v strukturne pogoje pravil in virov je relacije med člani javnosti in institucijami možno razporediti glede na moč akterjev z obeh strani, s strani političnega podsistema in javnosti. Šibkejša je organizacija, bolj odprte ima komunikacijske kanale, oziroma bolj javnost od nje pričakuje, da bodo argumenti državljanov vsaj zabeleženi, če že ne upoštevani. Vendar sama odprtost komunikacijskih kanalov ter uporaba IKT in družbenih medijev ne pojasnjujeta efektivne svobode komuniciranja, svobode doseči spremembo, zato je bila v analizo vpeljana (komunikativna) moč, ki relacije osvetli tako z vidika dualizma (dvojnosti) kot dualnosti (prepletenosti) akterjev in strukture. Pokaže se, da močnejši lažje prezrejo zahteve javnosti, čeprav državljanom dajejo na razpolago orodja Spleta 2.0 ali celo 3.0, vendar ta orodja po besedah državljanov uporabljajo bolj za promocijo lastnih interesov, javnost pa ostane ujetnica dualnosti v pomenu njene nezmožnosti spreminjanja strukture političnega sistema. Člani javnosti reflektirajo svojo pozicijo nemoči, vendar jo tudi internalizirajo.

Vpeljava strukture tako tudi pojasnjuje vprašanje apatičnosti in na drugi strani participacije (mladih) di-

gitalnih državljanov v političnem življenju. Javna sfera stoji in pade z načelom odprtosti, vendar to še ni zadosten pogoj za učinkovito postavljanje zahtev do oblasti. Potreben pogoj je generiranje zadostne količine političnega vpliva, ki se skozi demokratične procedure pretvori v legitimno politično moč izvršilnega in administrativnega kompleksa države. Vendar institucije političnega sistema (parlament in stranke) še zdaleč niso enako pripravljene sprejeti pobud javnosti. Nekatere, in to velja predvsem za močne organizacije, svojo moč manifestirajo z ignoranco, zaradi katere državljanji kljub odprtim komunikacijskim kanalom ostanejo zgolj opazovalci političnega dogajanja.

Nadomeščanje systemskega funkcionalizma s strukturacijo, odvisno od pravil in virov, skozi katere moč deluje, omogoča pokazati na stopnjo konfliktnosti med politiko in javnostjo, ki jo avtonomno razumevanje delovanja sistema zakriva. Če je v Habermasovi teoriji komunikativnega delovanja svet življenja kolonizirala systemska racionalnost, relacije med strukturo in posameznikom omogočajo pojasnitev stopnje kolonizacije, prav tako pa kapaciteto njene zajezitve. Razmerja med centrom političnega sistema in periferno javnostjo so ob upoštevanju, da ti akterji drug za drugega postavljajo okolje, mnogo bolj konfliktna, oziroma dejavniki omogočanja in zaviranja se lahko vežejo na konkretne akterje in na njihov položaj v hierarhični strukturi moči. Glede na razmerja med njimi in gradniki strukture potem ni več mogoče enostavno reči, da za digitalne državljanje velja več paradigem javnega političnega komuniciranja, temveč je slednje mogoče opredeliti glede na kontekst moči, neofunkcionalistično iskanje ravnotežja pa najde svojo teoretsko protiutež v neprestani družbeni spremembi, ki je odvisna od razmerij moči.

POLITICAL EFFECTIVENESS OF DIGITAL CITIZENS: COMMUNICATION IN THE STRUCTURED HIERARCHIES OF POWER

Peter SEKLOČA

University of Primorska, Faculty of humanities, Titov trg 4, 6000 Koper
e-mail: peter.sekloca@fhs.upr.si

SUMMARY

The article opens theoretical and practical problems of the restoration of open public sphere and of the conditions that enable/hinder communication of digital citizens. Their participation opens the question of power as the factor that restores reality and relations in the political system. On the theoretical grounds such an approach questions the system theory, which conceptualizes social relations as bringing about the equilibrium among different parts of the social system, that is why the author substitutes the system with the structure that includes the particular interests of actors. This theoretical step is empirically tested with the triangulation of the quantitative content analysis web pages of political organizations (strong and weak), semi-structured interviews of young digital citizens, and producers of web pages, which is intended to set the power and the effectiveness of the citizens' participation in relation with the (collective) actors that together restore the structure of the political system. Results indicate that mostly structural properties of political system with the particular interests and resources of actors enable/hinder certain forms and praxis' of communication. Considering the structural conditions of political communication and the position of the actors in the hierarchical structures of power, the author detects 1.) co-existence of two-step and one-step system of political influence; 2.) a shift of the predominant form of political communication from monological to dialogical; and 3.) the application of marketing techniques to gain support and the critique of such praxis' from the "recursive public". The author concludes that the political effectiveness stems from the context and the place in the hierarchical structure, which the actors reproduce.

Keywords: digital citizenship, public, power, influence, system theory, structuration theory, information and communication technology, media

LITERATURA

Axford, B., Huggins, R. (1997): Anti-Politics or the Triumph of Postmodern Populism in Promotional Cultures? *Javnost – The Public*, 4, 3, 5–25.

Bagulley, P. (2003): Reflexivity Contra Structuration. *The Canadian Journal of Sociology*, 28, 2, 133–152.

Benkler, Y. (2006): *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. London, Yale University Press.

Bennett, W. L. (2008): *Changing Citizenship in the Digital Age*. V: Bennett, W. L. (ur.): *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth*. Cambridge, MA, MIT Press, 1–24.

Bennett, W. L., Manheim, J. B. (2006): The One-Step Flow of Communication. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 608, 213–232.

Bennett, W. L., Wells, C. & D. Freelon (2011): *Communicating Civic Engagement: Contrasting Models of*

Citizenship in the Youth Web Sphere. *Journal of Communication*, 61, 835–856.

Bohman, J. (1997): *Deliberative Democracy and Effective Social Freedom: Capabilities, Resources and Opportunities*. V: J. Bohman, J. & R. William (ur.): *Deliberative Democracy*. Cambridge, MIT, 321–348.

Curran, J. (2003): *Media and Power*. London & New York, Routledge.

Dewey, J. (1999/1927): *Javnost in njeni problemi*. Ljubljana, FDV.

Foucault, M. (1977): *Discipline and Punish*. New York, Vintage Books.

Fuchs, C. (2014): *Social Media: A Critical Introduction*. London, Sage.

Giddens, A. (1984): *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge, Polity Press.

Habermas, J. (1984): *The Theory of Communicative Action. Volume one: Reason and the Rationalization of Society*. London, Heinemann.

Habermas, J. (1989): *Strukturne spremembe javnosti*. Ljubljana, ŠKUC.

Habermas, J. (1989a): *The Theory of Communicative Action. Volume two: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Boston, Beacon Press.

Habermas, J. (1994): *Predgovor k novi izdaji Strukturnih sprememb javnosti*. *Javnost – The Public*, 1, 1, 23–42.

Habermas, J. (1996): *Between Facts and Norms*. Cambridge, Polity Press.

Habermas, J. (2009): *Europe: The Faltering Project*. Cambridge, Polity Press.

Hedrick, T. (2013): *Reifying and reconciling class conflict: From Hegel's estates through Habermas' interchange roles*. *European Journal of Social Theory*, 16, 4, 511–529.

Jenkins, H. (2003): *Transmedia storytelling*. *Technology Review*. MIT: Cambridge. <http://www.technologyreview.com/news/401760/transmedia-storytelling/> (6. 1. 2016).

Jenkins, H. (2006): *Convergence Culture*. New York, New York University Press.

Katz, E., Lazarsfeld, P. F. (1999/1955): *Osebni vpliv*. V: Slavko Splichal (ur.): *Komunikološka hrestomatija 2*. Ljubljana, FDV, 41–50.

Kelty, C. M. (2008): *Two Bits: The Cultural Significance of Free Software*. Durham & London, Duke University Press.

Marcinkowski, F. (2014): *Mediatization of Politics: Reflections on the State of the Concept*. *Javnost – the Public*, 21, 2, 5–22.

Mayhew, L. H. (1997): *The New Public: Professional Communication and the Means of Social Influence*. Cambridge, Cambridge University Press.

Mossberger, K., Tolbert, C. J. & R. S. McNeal (2008): *Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation*. MIT.

Moscovici, S. (1976): *Social Influence and Social Change*. London, Academic Press.

Mouzelis, N. (1989): *Restructuring Structuration Theory*, *The Sociological Review*, 37, 4, 613–635.

Mouzelis, N. (1992): *Social and System Integration: Habermas' View*. *British Journal of Sociology*, 43, 2, 267–288.

Oblak Črnič, T., Amon Prodnik, J. (2014): *Samo-promocijski novičarski mediji? Analiza spletnih mest slovenskih političnih akterjev*. *Teorija in praksa*, 51, 6, 1321–1343.

Pajnik, M. (2014): *Kontroverze državljanstva in nastavki za opredelitev digitalnega državljanstva*. *Teorija in praksa*, 51, 6, 1185–1203.

Pajnik, M. (2015): *Interno poročilo projekta DIG-CIT: Sumarnik intervjujev*.

Pan, Z., Kosicki, G. M. (2001): *Framing as a Strategic Action in Public Deliberation*. V: Reese, S. D., Gandy, jr. O. H. & A. E. Grant (ur.): *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World*. London, Lawrence Erlbaum Associates, 35–67.

Parsons, T. (1967): *Sociological Theory and Modern Society*. New York, The Free Press.

Raffl, C., Hofkirchner, W., Fuchs C. & M. Schafrank (2008): *The Web as Techno-Social System: The Emergence of Web 3.0*. V: Trapp, R. (ur.): *Cybernetics and Systems*. Dunaj, Austrian Society for Cybernetic Studies, 604–609.

Rasmussen, T. (2009): *The Significance of Internet Communication in Public Deliberation*. *Javnost – the Public*, 16, 1, 17–32.

Schwinn, T. (1998): *False Connections: Systems and Action Theories in Neofunctionalism and in Jürgen Habermas*. *Sociological Theory*, 16, 1, 75–95.

Sitton, J. F. (1998): *Disembodied Capitalism: Habermas's Conception of the Economy*. *Sociological Forum*, 13, 1, 61–83.

Stankovič, P. (2000): *Giddensova teorija strukturalizacije: zagate teoretskega eklekticizma*. *Teorija in praksa*, 37, 3, 455–474.

Thompson, J. B. (1995): *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford, Stanford University Press.

Vissers, S., Stolle, D. (2014): *The Internet and New Modes of Political Participation: Online Versus Offline Participation*. *Information, Communication & Society*, 17, 8, 937–955.